

АНОТАЦІЯ

Опанащук Ю. Ю. Правові наслідки недодержання вимог закону про нотаріальне посвідчення правочину. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Київ, 2023.

Дисертація є самостійною і завершеною працею, метою якої є виявлення та аналіз проблем, що виникають у зв'язку із застосуванням правових норм, які регулюють цивільно-правові наслідки недотримання законодавчих вимог щодо нотаріального посвідчення правочинів, а також напрацювання на основі проведеного дослідження рекомендацій з удосконалення нормативно-правових актів у сфері посвідчувальної діяльності нотаріусів.

У результаті дисертаційного дослідження обґрунтовано, що як інтегративна форма упорядкування правовідносин між контрагентами, правочин є цивільно-правовим інструментом опосередкування взятих на себе сторонами зобов'язань за договором заради досягнення тієї мети, що детермінувала вступ цих суб'єктів у конкретні цивільно-правові відносини. При цьому доведено, що обставини, які впливають зі змісту нотаріально посвідчених правочинів з огляду на свою окрему достовірність, мають бути віднесені до числа фактів, що не потребують доказування в судовому провадженні.

Також аргументовано, що задля уникнення колапсу судової системи після завершення війни розгляд справ щодо конвалідації недійсних правочинів має бути віднесено до категорії справ окремого провадження і, за умови звернення всіх сторін договору до суду протягом шести місяців після скасування воєнного стану, їх може бути розглянуто в спрощеному (письмовому) порядку.

У роботі обґрунтовано, що після і саме в результаті нотаріального посвідчення правочинів забезпечується новий рівень їх чинності –

достовірність, що є водночас детермінантом правомірності задіяного механізму правового регулювання, безумовним підтвердженням дійсності юридичних фактів та запорукою стабільності цивільного обігу загалом.

Окрім цього, встановлено, що достовірність правочину, яка досягається після та в результаті нотаріального посвідчення, характеризується трьома верифікаційними критеріями:

1) особистісним, що полягає в належній фіксації нотаріусом дійсних намірів сторін правочину та роз'ясненні їм прав та юридичних наслідків таких дій;

2) державницьким, сутність якого виражається в офіційному нотаріальному контролі за відповідністю посвідчуваних угод до вимог чинного законодавства;

3) авторизаційним, який саме через виконувані нотаріатом посвідчувальні функції містить ідентифікаційний складник щодо учасників конкретного правочину.

Водночас сформульовано авторську класифікацію правових наслідків недотримання сторонами правочину вимог щодо його нотаріального посвідчення, а саме: 1) загальні правові наслідки, 2) додаткові правові наслідки, що, у свою чергу, поділяються на підвиди: а) обмежувальні правові наслідки (це, зокрема, такі процесуально-правові наслідки, як неможливість посилатися на покази свідків у судовому провадженні), б) обтяжувальні правові наслідки (за яких на сторони покладаються додаткові, наприклад фіскальні, санкції).

Запропоновано доповнити пунктом 20) частину 1 Постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» положенням такого змісту: «1. На час дії воєнного стану нотаріусам слід дозволити посвідчувати шлюбні договори за відсутності однієї зі сторін за умови, що вона є військовослужбовцем Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Національної гвардії, іншого утвореного відповідно до законів України військового формування, поліцейським, особою рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби, особою начальницького складу Національного антикорупційного бюро, Бюро

економічної безпеки або працівником закладу охорони здоров'я. 2. У такому разі заява військовослужбовця, поліцейського, особи рядового й начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби, особи начальницького складу Національного антикорупційного бюро, Бюро економічної безпеки або працівника закладу охорони здоров'я про нотаріальне посвідчення шлюбного договору, що одночасно є підтвердженням факту надання ним згоди щодо усіх істотних умов договору, подається безпосередньому командирі (керівнику), яким засвідчується справжність підпису на відповідній заяві та забезпечується її передача до відповідної державної нотаріальної контори чи робочого місця приватного нотаріуса, куди інша сторона договору звернулася особисто».

Водночас було вдосконалено розуміння того, що оскільки визнання недійсним окремої частини правочину не призводить до недійсності всього правочину, то й конвалідація частини недійсного правочину не призводить до дійсності всього правочину.

Було напрацьовано авторську періодизацію становлення та розвитку інституту нотаріального посвідчення правочинів, у межах якої виокремлено: а) початковий період (з 12 ст. до 16 ст.); б) фундаційний період (із 16 ст. до 1917 р.); в) рестрикційний період (з 1917 р. до 1963 р.); г) облігаторний період (з 1963 р. – дотепер).

Сформульовано висновок про особливий підхід законодавця до визначення цивільно-правових наслідків щодо виявлених недоліків змісту чи форми заповітів як односторонніх правочинів, а саме:

1) конвалідація непосвідчених нотаріально заповітів неможлива (особливо з огляду на ч. 2 ст. 220 ЦК України), оскільки це суперечить самій природі й сутності заповітів як односторонніх правочинів, проте за аналогією у виняткових випадках може бути здійснена згідно з ч. 2 ст. 219 ЦК України;

2) загальні цивільно-правові наслідки недотримання нотаріальної форми правочинів до заповітів застосовуються з окремими винятками і не завжди обумовлюються недійсністю останніх;

3) окремі цивільно-правові наслідки невідповідності заповіту за формою чи змістом вимогам законодавства не притаманні іншим видам правочинів, нотаріальне посвідчення яких не відбулося всупереч вимогам законодавства;

Дістало подальшого розвитку визначення поняття «шлюбний договір» як цивільно-правового інструмента сімейно-правового регулювання майнових відносин між подружжям (у тому числі колишнім), що є особливим різновидом цивільно-правових угод безоплатного типу, призначеним для встановлення режиму спільної сумісної, спільної часткової та/чи приватної власності щодо як належного подружжю майна до укладення шлюбу, так і набутого ними згодом за час спільного проживання однією сім'єю.

Конкретизовано умовиводи щодо недоцільності запровадження в юридичному глосарії фразеологічного звороту «місце розташування» щодо визначення місця знаходження особи чи її майна (його частини) в контексті нотаріального посвідчення правочину.

Ключові слова: правочини, недійсність правочину, нотаріальне посвідчення правочину, договір, зобов'язання, наслідки недійсності правочинів.

SUMMARY

Opanashuk Yu. Yu. The legal consequences of non-compliance with the requirements of the law on notarization of contracts. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. The Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kyiv, 2023.

The dissertation is an independent and completed work, the purpose of which is to identify and analyze problems arising in connection with the application of legal norms governing the civil consequences of non-compliance with legal requirements for notarization of transactions, as well as development based on research recommendations for improvement. regulations in the field of certification activities of notaries.

As a result of the dissertation research it is proved that the circumstances arising from the content of notarized transactions by virtue of their separate authenticity should be included among the facts that do not require proof in court proceedings.

It is also argued that in order to avoid the collapse of the judiciary after the war, the validation of invalid transactions should be considered a separate case and - subject to all parties to the court within six months after the lifting of martial law - can be considered in a simplified (in writing).

The paper substantiates that after and as a result of notarization of transactions a new level of their validity is provided - authenticity, which is also a determinant of the legitimacy of the mechanism of legal regulation, unconditional confirmation of legal facts and a guarantee of stability of civil circulation in general.

In addition, it was found that the authenticity of the transaction, which is achieved after and as a result of notarization, is characterized by three verification criteria:

1) individualistic, which consists in the proper recording by the notary of the real intentions of the parties to the transaction and explaining to them the rights and legal consequences of such actions;

2) paternalistic, the essence of which is expressed in the official notarial control over the compliance of certified agreements with the requirements of applicable law;

3) authorizational, which by virtue of the notarial functions performed by the notary, includes an identification component for the participants in a particular transaction.

It is proposed to supplement part 1 with item 20) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 28, 2022 № 164 "Some issues of notary in martial law" with the following provisions: «1. During the war and according to the norms of the martial law, notaries should be allowed to certify marriage contracts in the absence of one of the parties, provided that she is a member of the Armed Forces, the Security Service, the Foreign Intelligence Service, the State Border Guard Service, the State Guard, the National Guard, or another to the laws of Ukraine of military formation, police officers, officers and officers of the Civil Protection Service, the State Bureau of Investigation, the State Penitentiary Service, the officers of the National Anti-Corruption Bureau, the Bureau of Economic Security or an

employee of a health care institution. 2. In this case, the application of a serviceman, police officer, private and senior staff of the Civil Protection Service, the State Bureau of Investigation, the State Penitentiary Service, the staff of the National Anti-Corruption Bureau, the Economic Security Bureau or a health care employee for a notarized marriage contract, which is also a confirmation of the fact that he agrees with all the essential terms of the contract, submitted to the immediate commander (manager), who certifies the authenticity of the signature on the application and ensures its transfer to the relevant state notary office or private notary, where the other party applied in person».

Along with this, the understanding was improved that since the invalidation of a separate part of the transaction does not invalidate the entire transaction, the convalidation of part of the invalid transaction does not lead to the validity of the entire transaction.

The author's periodization of the formation and development of the institute of notarization of deeds was developed, within which the following were identified: a) aseptic period (from the times of Kievan Rus to the 16th century); b) the foundation period (from the 16th century to 1917); c) the restriction period (from 1917 to 1963); d) the obligatory period (1963 - present).

The conclusion about the special approach of the legislator to definition of civil-law consequences concerning the revealed shortcomings of the maintenance or the form of wills as unilateral transactions is formulated, namely: 1) convalidation of uncertified notarized wills is impossible (especially by virtue of Part 2 of Article 220 of the Civil Code of Ukraine), as it contradicts the very nature and essence of wills as unilateral transactions, but by analogy in exceptional cases may be carried out under Part 2 of Art. 219 of the Civil Code of Ukraine; 2) general civil consequences of non-compliance with the notarial form of transactions to wills are applied with some exceptions and are not always due to the invalidity of contracts; 3) certain civil law consequences of non-compliance of the will in form or content with the requirements of the law are not inherent in other types of transactions, notarization of which did not occur contrary to the requirements of the law.

The definition of "marriage contract" as a civil law instrument of family law regulation of property relations between spouses (including ex-spouses), which is a special kind of civil law agreements of free type, designed to establish a joint partial ownership and / or joint shared ownership, and / or private property in respect of both the property belonging to the spouses before the marriage and the property acquired by them later during the joint residence with one family. The conclusions about the inexpediency of introducing the phraseological term "location" in the legal glossary to determine the location of a person or his property (its part) in the context of notarization of the transaction are specified.

Key words: contracts, invalidity of contracts, notarization of contracts, form of contracts, consequences of invalidity of contracts, obligations, contractual convalidation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування

до переліку наукових фахових видань України

1. Опанащук Ю. Ю. Парадигмальні підходи до сутності нотаріального посвідчення правочинів. *Підприємництво господарство і право*. № 10. 2020. С. 27-31.

2. Опанащук Ю. Ю. Сучасні детермінанти нотаріальної діяльності: цивілістичний аспект. *Юридична Україна*. № 8. 2020. С. 51-59.

3. Yuriy Opanashchuk. Consequences of non-compliance with the requirements for notarization of transactions concluded by one of the spouses. *Entrepreneurship, Economy and Law* №7. 2021. p. 5-10.

Стаття у науковому періодичному виданні, що індексується

в наукометричній базі Scopus

4. Yurii Yu. Opanashuk, Maksym O. Hetmantsev, Viktoriia O. Khomenko, Oksana M. Krukevych. Features of Conclusion of Electronic Transactions Requiring a Notarial Certificate. *International Journal of Criminology and Sociology*, 2021, 10, 423-429 URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85101022901&origin=resultslist&sort=plf-f>

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Опанащук Ю. Ю. Нотаріальне посвідчення правочинів щодо відчуженню корпоративних прав. «Імплементация міжнародних стандартів у цивільне та господарське судочинство України»: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу (м. Київ, 17 червня 2021 р.). К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2021.

6. Опанащук Ю. Ю. Цивільно-правові наслідки недотримання вимог щодо форми правочину. «Імплементация міжнародних стандартів у цивільне та господарське судочинство України» [Електронний ресурс]: збірник матеріалів III науково-практичного круглого столу (м. Київ, 14 травня 2020 р.) / наук. ред. Бобрик В. І. К.: Електрон. текст. дані. НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 148 с. С.97-102.

7. Опанащук Ю. Ю. Реституція як спосіб захисту цивільного прав. Запорізькі правові читання: матеріали Щорічної міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 19–20 травня 2020 року / за заг. ред. Т.О. Коломоець. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 428 с. С. 318-320.

8. Опанащук Ю. Ю. Нотаріальне посвідчення заяви про надання дозволу на імміграцію та пов'язані з цим правочини. Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації : Матеріали I Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Чернівці, 23 жовтня 2020 р.) / [редкол.: Н. Д. Гетьманцева (голова), О. В. Кіріяк (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 236 с. С. 160-161.

9. Opanaschuk Yu. Yu. Authenticity as a consequence of the contractual notarization. Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації : Матеріали III Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Чернівці, 06 жовтня 2022 р.) / [редкол.: Н. Д. Гетьманцева (голова), О. В. Кіріяк (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 345 с. С. 186-189.